

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı

Editör

M. Öcal OĞUZ

Yazarlar

M. Öcal OĞUZ

Metin EKİCİ

Selcan G. TEKE

Evrım Ölçer ÖZÜNEL

Dilek TÜRKYILMAZ

Ali DUYMAZ

Halil İbrahim ŞAHİN

Aktan Müge YILMAZ

Pınar FEDAKÂR

Dilaver DÜZGÜN

Nihangül DAŞDAN

Mustafa ARSLAN

R. Bahar AKARPINAR

Gülin ÖĞÜT EKER

Tuba ÖZKAN

ISBN: 978-975-6355-31-2

17. Baskı

Ağustos, 2020 / Ankara

5000 Adet

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 18

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	xiii-xvi
XVII. BASKIYA ÖNSÖZ.....	xxii-xviii
I. ARAŞTIRMALARIN TARİHİ (M. Öcal OĞUZ).....	1-64
1- Avrupa’da Halk Edebiyatı Çalışmaları Tarihi.....	1
1.1- İlk Çalışmalar, İlk Eğilimler.....	1
1.2- Folklorun İlk Derneği.....	12
1.3- Avrupa’da Folklor Teriminin İlk Kullanımı.....	13
2- Türkiye’de Halk Edebiyatı Çalışmaları Tarihi.....	14
2.1- Kaynak Kişiyeye Yönelen İlk Dikkat: İbrahim Şinasi.....	16
2.2- Vatanın Şairi Namık Kemal.....	17
2.3- Türkiye’nin Herder’i: Ziya Paşa.....	19
2.4- Ahmet Vefik Paşa ve Osmanlı Türkiye’sinde “Folklor” Teriminin İlk Kullanımı.....	22
2.5- Ziya Gökalp’e Doğru.....	23
2.6- Ziya Gökalp Halka Doğru.....	24
2.7- Fuad Köprülü ve Folklor.....	26
2.8- Rıza Tevfik: Kuramcı ve Uygulayıcı.....	30
2.9- Folklorun Yeni Adı ve Adresi: Türk Halk Bilgisi Derneği.....	32
2.10- “Türk Ocağı”ndan “Halk Evi”ne veya “Turan”dan “Anadolu”ya.....	35
2.11- Boratav ve Bilimsel Halk Bilimine Doğru.....	39
2.12- Mehmet Kaplan ve Halk Biliminin Yeniden Üniversiteye Dönüşü.....	44
2.13- DTCF’deki Halk Bilimi.....	46
2.14- Halk Biliminin İlk Enstitüsü.....	48
2.15- Şükrü Elçin ve Hacettepe Üniversitesi.....	50
2.16- Fikret Türkmen ve Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.....	51
2.17- Saim Sakaoğlu ve Selçuk Üniversitesi.....	52
2.18- Abdurrahman Güzel ve Gazi Üniversitesi.....	52
2.19- YÖK’ün Kuruluşu ve Halk Edebiyatının Yükselişi.....	53
2.20- Son Dönem Çeviri Faaliyetleri.....	55
2.21- UNESCO ve Halk Biliminin Sözleşmeyle Korunması Dönemi.....	56

II. KURAMLAR VE YÖNTEMLER (Metin EKİCİ)	65-108
1. Halk ve Halk Edebiyatı Kavramları	66
2. Kuramlar ve Yöntemler	69
2.1. Metin Merkezli Kuramsal Yaklaşımlar	70
2.1.1. Gelişme Kuramı	70
2.1.2. Yayılma Kuramı	72
2.1.3. Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı ve Yöntemi	74
2.1.3.1. Tarihî-Coğrafi Yöntem ve Axel Olrik'in Epik Yasaları	77
2.1.3.2. Antti Aarne, Stith Thompson ve Hans-Jörg Uther'in Masal Tipleri Katalogu	80
2.1.3.3. Stith Thompson ve "Halk Edebiyatı Motif İndeksi"	83
2.1.4. Psikoanalitik Kuram ve Yöntem	86
2.1.5. Yapısalcı Kuram ve Yöntem	91
2.1.5.1. Kahramanın Biyografisini Çözümleyen Yapısal Yöntemler	91
2.1.5.2. Vladimir Propp ve Masalların Yapısal Çözümlemesi	93
2.2. Bağlam veya İcra (Performans) Merkezli Halk Bilimi Kuram ve Yöntemleri	96
2.2.1. İşlevsel Halk Bilimi Kuram ve Yöntemi	96
2.2.2. Sözlü Formül /Sözlü Kompozisyon Kuramı ve Yöntemi	98
2.2.3. Bağlamsal (Performans/İcra) Kuram ve Yöntemi	100
2.3. Halk Edebiyatı Türlerini Tanımlama ve Metinlerini İnceleme	103
2.3.1. Halk Edebiyatı Türlerini Tanımlama	103
2.3.2. Halk Edebiyatı Metinlerini İnceleme	106
III. DERLEME YÖNTEM VE TEKNİKLERİ <i>(Metin EKİCİ-Selcan GÜRÇAYIR TEKE)</i>	109-140
1- Halk Edebiyatı Metinlerinin Genel Özellikleriyle İlgili Kavramlar	109
2- Derlemeyle İlgili Genel Kavramlar	111
2.1- Derleme Nedir?	111
2.2- Derleme Yeri ve Saha (Alan) Nedir?	111
2.3- Derlemeci Kimdir?	113
2.3.1- Uzman (Profesyonel) Derlemeci	113
2.3.2- Uzmanlaşmamış (Amatör) Derlemeci	114
2.3.3- İyi Bir Derlemecinin Sahip Olması Gereken Özellikler	115
2.4- Kaynak Kişi Kimdir?	117
2.4.1- Usta (Profesyonel) Kaynak Kişi	117
2.4.2- Ustalaşmamış (Amatör) Kaynak Kişi	118
2.4.3- Kaynak Kişinin Seçimi	118
2.5- Derlemenin Planlanması	121
2.5.1- Ne Derleyeceğim?	121
2.5.2- Neden Derleyeceğim (Derlemenin Amacı Nedir)?	122
2.5.3- Nerede Derleyeceğim (Derlemenin Yeri-Alanı Neresi)?	124
2.5.4- Ne Zaman Derleyeceğim?	124
2.5.4.1- Derlemenin Planlamasında Zaman Kullanımı	125

2.5.4.2- Alan Çalışması Öncesi Hazırlıklar İçin Gerekli Zaman	125
2.5.4.3- Alan Çalışması İçin Gerekli Zaman	126
2.5.4.4- Alan Çalışması Sonrası İçin Gerekli Zaman	127
2.6- Nasıl Derleyeceğim?	127
2.6.1- Derlemede Yöntem Sorunları	127
2.6.1.1- Anket Yöntemi	128
2.6.1.2- Gözlem Yöntemi	129
2.6.1.2.1- Doğal Ortam	130
2.6.1.2.2- Yapay Ortam	130
2.6.1.2.3- Doğal ve Yapay Ortamlarda Gözlem	131
2.6.1.2.4- Gözlemi Yapılacak Unsurlar	132
2.6.1.3- Görüşme (Mülakat) Yöntemi	133
2.6.1.3.1- Görüşme Yönteminin Çeşitleri ve Uygulanması	134
2.6.1.3.1.1- Yönlendirilmiş Görüşme	134
2.6.1.3.1.2- Yönlendirilmemiş Görüşme	135
2.6.1.3.2- Görüşme Yönteminin Kullanıldığı Ortamlar	136
2.6.1.4- Gözlem ve Görüşme Yöntemlerinin Birlikte Kullanılması	137
2.6.1.5- Halk Edebiyatı Metinleriyle Birlikte Kaydedilmesi	
Gereken Bilgiler	137
2.6.1.6- Derlenen Metinlerin Yazıya Geçirilmesi	138
2.6.1.7- Metni Düzenleme ve Yayımlama	139

IV. KAYNAKLAR (*Evrım Ölçer ÖZÜNEL-Dilek TÜRKİYILMAZ*)..... 141-208

1- Sözlü Kaynaklar	144
2- Yazılı Kaynaklar	145
2.1- Çince Kaynaklar	146
2.2- Orhun ve Yenisey Yazıtları	147
2.3- Eski Uygur Metinleri	149
2.4- Tarih Kitapları	153
2.4.1- Tarih-i Cihan Güşâ	153
2.4.2- Tevârih-i Âl-i Selçuk	153
2.4.3- Câmiü't-Tevârih	154
2.4.4- Devâdârî'nin Dürerü't Ticân Gureru Tevârihî'l Ezmân'ı	154
2.4.5- Âşık Paşaoğlu Tarihi (Tevârih-i Âli Osman)	155
2.4.6- Düstûrnâme (Düstûrnâme-i Enverî)	156
2.4.7- Gelibolulu Mustafa Âlî'nin "Mevâidü'n Nefâis fî Kavâidi'l Mecâlis"i	156
2.4.8- Hasan Bayatî'nin Câm-ı Cem Âyîn'i	157
2.4.9- Şecere-i Terâkime	157
2.4.10- Şecere-i Türkî	158
2.4.11- Hannâme	158
2.4.12- Kâtip Çelebi'nin Eserleri	159
2.5- Seyahatnâmeler	159
2.5.1- Marco Polo Seyahatnamesi	159

2.5.2- İbn Fadlan Seyahatnamesi.....	160
2.5.3- Ebu Dülef'in "Risâle"si.....	160
2.5.4- Mesudî'nin "Murûc ez- Zeheb"ı.....	161
2.5.5- Rubruk Seyahatnamesi.....	161
2.5.6- İbn Battuta Seyahatnamesi.....	161
2.5.7- Evliya Çelebi Seyahatnamesi.....	162
2.5.8- Hans Dernschwam'ın "İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü".....	162
2.6- Destan Kitapları-Küçük Destan Yazmaları- Tekke Tasavvuf Kaynaklı Yazılı Eserler-Nâmeler.....	163
2.6.1- Battalnâme.....	163
2.6.2- Satuk Buğra Han Tezkiresi.....	164
2.6.3- Danişmendnâme.....	165
2.6.4- Saltuknâme.....	165
2.6.5- Cengizname.....	166
2.6.6- Cenknâme.....	166
2.6.7- Hamzanâme.....	167
2.6.8- Hızırnâme.....	167
2.7- Divanü Lügati't Türk.....	168
2.8- Kutadgu Bilig.....	169
2.9- Atabetü'l-Hakâyık.....	170
2.10- Divân-ı Hikmet.....	171
2.11- Codex Cumanicus.....	172
2.12- Dede Korkut Kitabı.....	172
2.13- Masal Kitapları ve Kaynakları.....	174
2.14- Fıkra Kitapları.....	177
2.15- Atasözü Kitapları.....	179
2.16- Şairnâmeler.....	181
2.17- Cönkler ve Mecmular.....	182
2.18- Menâkıpnameler.....	184
2.19- Mesneviler.....	185
2.20- Surnâmeler.....	185
2.21- Fetvalar.....	186
2.22- Falnâmeler.....	187
3- Halk Bilimi ve Görsel Kaynaklar.....	187
3.1- Minyatür Kaynakları.....	190
4- Dijital Kaynaklar-Netlore-Netnografi.....	192

V. HALK ŞİİRİNDE TÜR VE ŞEKİL

(Ali DUYMAZ-Halil İbrahim ŞAHİN).....	209-286
1- İslamiyet Öncesi Halk Şiirinde Tür ve Şekil.....	220
2- İslamiyet Sonrası Halk Şiirinde Tür ve Şekil.....	224
2.1- Anonim Halk Şiirinde Tür ve Şekil.....	224
2.1.1- Mani.....	225

2.1.2- Türkü.....	230
2.1.3- Ağıt.....	234
2.1.4- Ninni.....	236
2.1.5- Tekerleme.....	239
2.1.6- Bilmecce.....	243
2.2- Âşık Şiirinde Şekil ve Tür.....	247
2.2.1- Nazım Şekilleri.....	247
2.2.1.1- Heceli Nazım Şekilleri.....	247
2.2.1.1.1- Mani.....	247
2.2.1.1.2- Koşma.....	248
2.2.1.1.3- Destan.....	257
2.2.1.2- Aruzlu Nazım Şekilleri.....	257
2.2.1.2.1- Divan.....	257
2.2.1.2.2- Selis.....	257
2.2.1.2.3- Semai.....	258
2.2.1.2.4- Kalenderî.....	258
2.2.1.2.5- Satranç.....	258
2.2.1.2.6- Vezn-i Âher.....	259
2.2.2- Nazım Türleri.....	259
2.2.2.1- Güzelleme.....	259
2.2.2.2- Koçaklama.....	260
2.2.2.3- Taşlama.....	260
2.2.2.4- Ağıt.....	261
2.2.2.5- Varsağı.....	261
2.2.2.6- Semai.....	261
2.2.2.7- Destan.....	262
2.2.2.8- Muamma.....	264
2.3- Tekke-Tasavvuf Şiirinde Şekil ve Tür.....	267
2.3.1- Nazım Şekilleri.....	270
2.3.1.1- Heceli Nazım Şekilleri.....	270
2.3.1.1.1- Mani.....	270
2.3.1.1.2- Koşma.....	270
2.3.1.1.3- Destan.....	271
2.3.1.2- Aruzlu Nazım Şekilleri.....	271
2.3.1.2.1- Kaside.....	271
2.3.1.2.2- Gazel.....	272
2.3.1.2.3- Mesnevi.....	272
2.3.1.2.4- Murabba.....	272
2.3.1.2.5- Terci-i Bent.....	272
2.3.1.2.6- Terki-i Bent.....	273
2.3.1.2.7- Kıta.....	273
2.3.1.2.8- Tuyuğ.....	273
2.3.1.2.9- Müstezat.....	273

2.3.2- Nazım Türleri.....	273
2.3.2.1- Tevhit.....	274
2.3.2.2- Münacat.....	275
2.3.2.3- İlâhi.....	275
2.3.2.4- Naat.....	276
2.3.2.5- Mevlit.....	276
2.3.2.6- Miracname.....	277
2.3.2.7- Hikmet.....	277
2.3.2.8- Nutuk.....	278
2.3.2.9- Devriye.....	278
2.3.2.10- Şathiye.....	279
2.3.2.11- Maktel-i Hüseyin.....	280
2.3.2.12- Düvaz İmam.....	281
2.3.2.13- Nasihatname.....	281
2.3.2.14- Vücutname.....	282
2.3.2.15- Nevruzname.....	282
2.3.2.16- Ramazanname.....	282

VI. ANONİM HALK EDEBİYATI (Metin EKİCİ - A. Müge YILMAZ - Evrım ÖLÇER ÖZÜNEL - Pınar FEDAKÂR).....	287-398
1- Mit.....	290
1.1- Terim ve Tanım.....	290
1.2- Sınıflandırmalar.....	296
1.3- Özellikler.....	298
1.3.1- Şekil ve Yapı.....	300
1.3.2- İçerik.....	301
1.3.3- Yaratım ve Aktarım.....	301
1.4- Çalışmalar.....	303
2- Efsane.....	304
2.1- Terim ve Tanım.....	304
2.2- Sınıflandırmalar.....	307
2.3- Özellikler.....	310
2.3.1- Şekil ve Yapı.....	310
2.3.2- İçerik.....	310
2.3.3- Yaratım ve Aktarım.....	311
2.4- Çalışmalar.....	311
3- Masal.....	312
3.1- Terim ve Tanım.....	312
3.1.1- Motif.....	317
3.1.2- Tıp.....	318
3.1.3- Urform.....	318
3.1.4- Varyant (Eş Metin), Versiyon (Benzer Metin).....	318
3.1.5- Ekotip (Oikotype).....	319
3.1.6- Formel-Kalıp Söz-Tekerleme.....	319

3.2- Sınıflandırmalar	320
3.3- Özellikler	324
3.3.1- Şekil ve Yapı	324
3.3.2- İçerik	325
3.3.3- Yaratım ve Aktarım	325
3.4- Çalışmalar	327
4- Destan	329
4.1- Terim ve Tanım	329
4.2- Sınıflandırmalar	334
4.3- Destanların Özellikleri	336
4.3.1- Şekil ve Yapı	336
4.3.2- İçerik	338
4.3.3- Yaratım ve Aktarım	339
4.4- Çalışmalar	340
5- Halk Hikâyesi	345
5.1- Terim ve Tanım	345
5.2- Sınıflandırılma	348
5.3- Halk Hikâyesinin Özellikleri	350
5.3.1- Şekil ve Yapı	350
5.3.2- İçerik	354
5.3.3- Yaratım ve Aktarım	357
5.4- Çalışmalar	358
6- Fıkra	360
6.1- Terim ve Tanım	360
6.2- Sınıflandırmalar	362
6.3- Özellikler	364
6.3.1- Şekil ve Yapı	364
6.3.2- İçerik	366
6.3.3- Yaratım ve Aktarım	366
6.4- Çalışmalar	368
7- Atasözü	369
7.1- Terim ve Tanım	369
7.2- Sınıflandırmalar	372
7.3- Özellikler	372
7.3.1- Şekil ve Yapı	372
7.3.2- İçerik	374
7.3.3- Yaratım ve Aktarım	375
7.4- Çalışmalar	375
8- Deyim	376
8.1- Terim ve Tanım	376
8.2- Sınıflandırmalar	377
8.3- Özellikler	378
8.3.1- Şekil ve Yapı	378
8.3.2- İçerik	379
8.3.3- Yaratım ve Aktarım	380

8.4- Çalışmalar.....	381
9- Alkış ve Kargış.....	382
9.1- Terim ve Tanım.....	382
9.2- Sınıflandırmalar.....	384
9.3- Alkış ve Kargışların Özellikleri.....	385
9.3.1- Şekil ve Yapı.....	385
9.3.2- İçerik.....	386
9.3.3- Yaratım ve Aktarım.....	386
9.4- Çalışmalar.....	387
VII. HALK TİYATROSU (Dilaver DÜZGÜN-Nihangül DAŞDAN).....	399-434
1- Köy Seyirlik Oyunları.....	400
1.1- Törensel Niteliği Olan, Belirli Günlerde Sergilenen Oyunlar.....	400
1.1.1- Yılbaşı Törenlerinde Sergilenen Oyunlar.....	400
1.1.2- Saya Gezme Törenlerinde Sergilenen Oyunlar.....	401
1.1.3- Yağmur Törenlerinde Sergilenen Oyunlar.....	402
1.2- Törensel Nitelik Arz Etmeyen, Sergilenişi Belli Günlerle Sınırlı Olmayan Oyunlar.....	404
1.2.1- Sadece Dramatik Gösteri Niteliğindeki Oyunlar.....	404
1.2.2- Müzik Eşliğinde ve Raks Biçiminde Sunulan Oyunlar.....	405
1.2.3- Bebek ve Kukla Oyunları.....	406
2- Meddahlık.....	406
2.1- Meddahlığın Tarihsel Gelişimi.....	406
2.2- Meddahlığın Seyirlik Sanat ve Hikâyecilik Yönleri.....	408
3- Kukla.....	410
3.1- Türk Kukla Oyununun Geçmişi.....	410
3.2- Türk Kukla Oyununun Bölümleri.....	413
3.3- Türk Kukla Oyununun Kişileri.....	414
3.4- Türk Kukla Oyununun Tekniği.....	415
4- Karagöz.....	416
4.1- Türk Gölge Oyununun Geçmişi.....	416
4.2- Türk Gölge Oyununun Bölümleri.....	418
4.3- Türk Gölge Oyununun Tipleri.....	420
4.4- Türk Gölge Oyununun Tekniği.....	421
5- Ortaoyunu.....	422
5.1- Adı, Kaynağı ve Gelişim Süreci.....	422
5.2- Tekniği.....	423
5.3- Bölümleri.....	424
5.4- Tipleri.....	425
6- Tuluat.....	427
6.1- Tuluat Tiyatrosunun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	427
6.2- Tuluat Tiyatrosunun Kişileri.....	428
6.3- Tuluat Tiyatrosunun Oyun Dağarcığı ve Oyunların Yapısı.....	429
7- Diğer Seyirlik Sanatlar.....	431

VIII. ÂŞIK EDEBİYATI (<i>Dilaver DÜZGÜN</i>)	435-500
1- Âşık Edebiyatının Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Yetiştirdiği Temsilciler	435
1.1- XVI. Yüzyıl	438
1.2- XVII. Yüzyıl	442
1.3- XVIII. Yüzyıl	445
1.4- XIX. Yüzyıl	447
1.5- XX. Yüzyıl	452
2- Âşık Edebiyatı Temsilcilerine Verilen Adlar ve Bu Temsilcilerin Özellikleri ..	458
3- Âşık Edebiyatı Temsilcilerinin Yetiştirmeleri	462
3.1- Rüya Görme, Bâde İçme	463
3.2- Mahlas Alma	465
3.3- Saz Çalma	466
3.4- Çıraklık Eğitimi	466
4- Âşıklık Geleneğinin Üretim ve İcra Ortamları	468
4.1- Sözlü Ortam	468
4.1.1- Sözlü Üretim ve İcra Zeminleri	469
4.1.1.1- Köy Odaları	469
4.1.1.2- Dügünler	469
4.1.1.3- Pazar Yerleri ve Panayırlar	469
4.1.1.4- Kahvehaneler	470
4.1.1.5- Salon Programları	476
4.1.1.6- Dernek-Vakıf Büroları	477
4.1.1.7- Diğer Zeminler	477
4.1.2- Âşık Fasılları	477
4.1.2.1- Münferit Manzum Söyleyişler	479
4.1.2.2- Hikâye Anlatma	480
4.1.2.3- Karşılaşmalar	483
4.1.2.4- Askı ve Muamma	488
4.1.2.5- Kapanış	491
4.2- Yazılı Ortam	491
4.3- Elektronik Ortam	492

IX. TEKKE-TASAVVUF EDEBİYATI

(<i>R. Bahar AKARPINAR-Mustafa ARSLAN</i>)	501-556
1- Tekke-Tasavvuf Edebiyatının Sosyal ve Kültürel Zemini	502
1.1- İslâmiyet'ten Önce Türk Kültürü ve Edebiyatı	503
1.2- İslâm Dini ve Tasavvuf	510
1.3- Türkler ve İslâm Kültür Çevresi	515
1.4- Tekke-Tasavvuf Edebiyatının İnşa Temeli	517
2- Tekke-Tasavvuf Edebiyatının Tarihi Gelişimi	518
2.1- XII. Yüzyıl	521
2.2- XIII. Yüzyıl	524
2.3- XIV. Yüzyıl	533
2.4- XV. Yüzyıl	535

2.5- XVI. Yüzyıl.....	538
2.6- XVII. Yüzyıl.....	540
2.7- XVIII. Yüzyıl.....	542
2.8- XIX. Yüzyıl.....	543
2.9- XX. Yüzyıl.....	543
3- Tekke-Tasavvuf Edebiyatı Ürünleri.....	544
3.1- Mensur Ürünler.....	544
3.2- Manzum Ürünler.....	547
3.2.1- Nazım Şekilleri.....	548
3.2.2- Nazım Türleri.....	548
4- İcra Ortamı ve İşlevleri Açısından Tekke-Tasavvuf Edebiyatı.....	549

X. TÜRK KÜLTÜREL BELLEĞİNİN OLUŞUMUNDA

GELENEKTEN GELECEĞE HALK EDEBİYATI (Gülin Ö. EKER).....	557-576
1- Kültürel Bellek, Kültürel Kimlik ve Halk Edebiyatı Ürünleri.....	557
2- Gelenek-Modernlik Perspektifinde Sosyal Varlık Olan İnsan.....	560
3- Sözlü Kültür (Birincil Sözlü Kültür) Ortamından Yazılı Kültür ve Elektronik Kültür (İkincil Sözlü Kültür) Ortamına.....	562
3.1- Türk Sözel Kültürü ve Dede Korkut / Korkut Ata.....	563
3.2- Korkut Ata'dan Ozan Barış'a.....	563
3.3- Korkut Ata'dan Özay Gönlüm'e.....	564
3.4- Korkut Ata'dan Pop/Rock Sanatçılarına.....	565
3.5- Gösterim Olarak 21. Yüzyıl Meddahlığı.....	565
3.6- Kent Kültürü / Kent Efsaneleri.....	566
3.7- Sosyal Motivasyon Aracı Olarak Fıkra.....	566
3.8- 'Geleneksel'in 'Pazarlandığı' Ortamlar: Türkü Barlar.....	567
3.9- Geleneksel Unsurlarıyla Gündeme Damgasını Vuran Reklamlar.....	568
4- Kültürlerin Varlıklarını Devam Ettirmeleri Bağlamında Halk Edebiyatı Ürünlerinin Taşındıkları Fonksiyonlar.....	568
5- Değerlendirme.....	570

XI. HALK EDEBİYATI KAYNAKÇASI (Tuba ÖZKAN).....577-604

EKLER.....605-630

1- Ziya Paşa - Şiir ve İnşâ.....	607
2- Ziya Gökalp - Halk Medeniyeti.....	613
3- Köprülüzade Mehmet Fuad - Yeni Bir İlim: Halkiyat "Folk-Lore".....	617
4- Rıza Tevfik (Bölükbaşı) - Folklor-Folk Lore.....	621

YAZARLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ.....631-636

ÖNSÖZ

XIX. yüzyılda bilimsel bir disiplin olarak kurumlaşan folklorun günümüze kadar en gözde araştırma konularını halk edebiyatının masal, mit, efsane ve halk türküleri gibi türleri oluşturdu. Dünya XIX. ve XX. yüzyıllarda “ulusal” kimliğini folklor çalışmalarıyla biçimlendirdi. Bu akıma biraz gecikmeyle olsa da Türkiye de katıldı. Türkiye, Osmanlı döneminde kaybolduğunu düşündüğü ulusal kimliğini, tıpkı Avrupa’daki örneklerde olduğu gibi, “halka doğru” giderek aradı. Önce Türk Ocakları sonra Halkevleri, yürütükleri hummalı çalışmalarla, halk edebiyatını “milli edebiyat”ın temeli kabul ederek, büyük bir heyecan yarattılar. Halk edebiyatı daha sonra bir çok bilimsel çalışmanın ve kuramsal yaklaşımın odağında yer aldı. Köprülerin altından çok sular aktı, folklorun eski yorumları yerlerini bir bir yeni kuramlara terk etti. Bir dönem Avrupa modernizmini içselleştirme çabasına giren Türkiye’de halka ait olandan uzaklaşma görüldü. Bugün UNESCO’nun, insanlığın somut olmayan kültür değerlerinin yok oluşunu önlemeye çalışan sözleşmeler hazırladığını görüyoruz. Bugün insanlık fark etti ki, bir daha yaratılması mümkün olmayan büyük bir sözlü kültür mirası modernleşme süreçlerinde yok olup gitti. Belki XIX. yüzyılın heyecanlarıyla değilse bile, XXI. yüzyılın yok olan kültür değerlerine duyarlılık mantığıyla halk edebiyatı ürünlerine yeniden yönelme zamanı gelmiştir. Mitlerden manilere uzanan büyük bir halk edebiyatı dünyasının, mesleki yapılaşmanın bir aracı haline getirilerek üniversitelere hapsedilmesi, halk hayatında karışımıza çıkan kimi sorunların çözümsüz kalmasında bir etken olarak görülmemelidir. Dünyada hızla yayılan ve sonuçları devlet veya diğer örgütlenmelerce izlenen Uygulamalı Halkbilimi çalışmalarının Türkiye’de de anlaşılacağı günler gelmektedir. Reklam filmlerinden televizyon dizilerine ve pop şarkı sözlerine kadar bir çok alanda halk edebiyatından artık daha bilinçli olarak yararlandığını görüyoruz. Önümüzdeki yıllarda Türk entelektüelinin, iş adamının, reklamcısının ve kent yöneticisinin halk hayatını ve halk edebiyatını daha fazla bilmek ve ondan yararlanmak isteyeceğinden eminim.

Bir anlamda bu düşüncelerin motive ettiği elinizdeki kitap yaklaşık olarak iki yıl önce başlayan bir projenin ürünüdür. Prof. Dr. Mustafa İsen,

Grafiker Yayınevi'nin yayımlamayı planladığı “*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*”nın gerekliliğine ve editörlüğüne beni ikna ettiği zaman, üstlendiğim işin bu kadar uzun zaman alacağını doğrusu öngörmemiştim. Grafiker Yayınevi, önce “*Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*”nı, sonra “*Türk Dili El Kitabı*” ve “*Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*”nı yayımladı. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı'nın hazırlığının gecikmesinin tesellisi, diğer el kitaplarının hazırlık, basım ve okuyucuyla buluşma süreçlerinde ortaya çıkan deneyimlerden yararlanılarak oluşturulmasıdır.

Yazar kadrosundan da görüleceği gibi, elinizdeki kitap bir ekip çalışmasının ürünüdür. Başka ülkelerde hemen her konuda ve sıkça karşımıza çıkan ekip çalışması, ne yazık ki Türkiye’de çok sık ve kolay gerçekleşmemektedir. Önceki deneyimlerimden ve bu çalışmadan sonra söyleyebilirim ki, Türk araştırmacılar bireysel çalışmalara çok yatkınlar ve bağımsız çalışma yapmayı seviyorlar. Bununla birlikte bir konuya motive olan ve yoğunlaşan bilim insanlarından oluşan küçük grupların ortaya pekala başarılı eserler koyabildiği ve bu eserlerin ilgiyle karşılandığı örneklerle de karşılaşmıyor değiliz. Elinizdeki kitabın ilgiyle karşılanan örneklerden biri olabilmesi için yazarlarımız çok emek harcadılar. Bununla birlikte, bu kitap da çok yazarlı bütün kitapların taşıyabileceği kimi dil, anlatım ve düşünce farklılıklarından ve kimi tekrarlardan büsbütün kurtulamamıştır. Kitabın editörü olarak, yazarlarımızın anlayış ve onayları nispetinde, tekrarları ve farklılıkları en aza indirmeye çalıştım. Bunun ne kadarını başarabildiğim okuyucunun takdirine kalmıştır.

Grafiker Yayınevi'nin el kitapları projesinin amaçları içinde değerlendirdiği geniş kitlelerle buluşabilen, dil ve anlatım bakımından çağını yansıtan ve hedef kitlesinin pratik anlamdaki sorularına cevap verebilen bir eser hazırlama beklentisi bu kitapta dikkate alınmıştır. Bu kitaptaki bilimsel verilerin ve yorumların sunuluşunda, halk edebiyatıyla ilgili temel konuları merak eden aydın kitleler ile edebiyatı öğrenci veya öğretici düzeyinde bir meslek olarak benimsemiş olanlar dikkate alınmıştır. Bu nedenle, okuyucu bu kitapta bir yandan başka kaynaklardan da kolayca edinebileceği bilgileri topluca bulabilirken, diğer yandan aynı konuların neden sonuç ilişkisi içinde ve dünyanın ulaştığı kuramsal birikimden yararlanılarak ortaya konulan çağdaş ve özgün analizleriyle de karşılaşacaktır.

“Kaynaklar” adını taşıyan birinci bölüm, Mehmet Aça tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde Türk halk edebiyatı ürünlerinin günümüzdeki ve tarihteki kaynakları topluca tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde okuyucu, halk edebiyatının Türk ve komşu milletlerin kaynaklarında en erken yazılı kaynak-

larındaki örnekleriyle, günümüzde kaynak kişi olarak adlandırılan masalcılara uzanan geniş bir yelpazedeki halk edebiyatı kaynaklarını tanıyacaktır.

M. Öcal Oğuz, “Araştırmaların Tarihi” adlı ikinci bölümü Avrupa’da folklor çalışmalarının başlama neden ve şartlarıyla Türkiye’deki çalışmalar bir disiplinin tarihini ortaya koyan bir yaklaşımla kaleme almıştır. Metin Ekici, “Araştırma Yöntemleri” adını taşıyan üçüncü bölümde, tarihsel süreçlerde ortaya çıkan kuram ve yöntemleri incelemiştir.

Okura genel bir perspektif vermeyi amaçlayan bu bölümlerin ardından, dördüncü bölümde Mehmet Aça ve Aktan Müge Ercan tarafından kaleme alınan “Anonim Halk Edebiyatı”, beşinci bölümde Dilaver Düzgün tarafından kaleme alınan “Âşık Edebiyatı” altıncı bölümde ise, R. Bahar Akarçınar ve Mustafa Arslan tarafından kaleme alınan “Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı”na ait temel konular yeni yaklaşımlarla ortaya konulmuştur.

Mehmet Aça tarafından kaleme alınan ve “Halk Şiirinde Tür ve Şekil” adını taşıyan yedinci bölümde, anonim, âşık ve tekke edebiyatlarında kullanılan belli başlı şiir tür ve şekilleri incelenmiştir.

Gülin Ögüt Eker tarafından yazılan ve “Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı” adını taşıyan sekizinci bölümde, halk edebiyatının geçmişte kalmış “arkaik” kültür ürünleri olmadığı, günümüzün ve geleceğin insanına söyleyecek bir çok sözünün olduğu vurgulanarak, bu alandaki çağdaş örnekler incelenmiştir.

Tuba Saltık Özkan tarafından hazırlanan Kaynakça, gerek Türk halk edebiyatı gerekse genelde folklor disiplinine ve münhasıran folklorun sözlü ürünlerine yönelen ve el kitabının hedeflediği okur kitlesinin okumasında yarar görülen eserlerden, Türk ve yabancı kaynaklardan konuya farklı açılardan bakabilenleri ve yenilik getirebilenleri seçilmiştir. Bu nedenle, kaynakçada halk edebiyatının geniş tür, konu ve şahıs kadrosu içinde spesifik alanlara eğilen eserlere yer verilememiş, bu tür eserler her bölümün sonunda yer alan “Kaynaklar”da bölüm yazarlarınca konuyla ilgisi oranında değerlendirilmiştir.

Kitabın “Ekler” kısmında Türk halk edebiyatı çalışmalarının önemine ve folklor disiplini içindeki yerine işaret eden Ziya Gökalp, M. Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı’ya ait “ilk” üç yazının yanında, Mehmet Kaplan, Şükrü Elçin ve Umay Günay’ın halk edebiyatının farklı alanlarına yönelen birer makalesine yer verilmiştir.

Kitabın sonunda ise, el kitabını hazırlayan yazarların kısa özgeçmişleri bulunmaktadır.

Önsözün son cümlesi olarak şunları söylemekten mutluluk duyuyorum: Başta, Ekler kısmında yazılarına yer verdiklerimiz olmak üzere, halk edebiyatı çalışmalarının bugünkü düzeye gelmesinde emeği bulunan alan uzmanlarına ve bu kitabın yazılması düşüncesinin sahibi Prof. Dr. Mustafa İsen'e, ayrıca, yazdıklarımızın okurla buluşmasını sağlayan Grafiker Yayınevi'ne teşekkür ederim.

M. Öcal OĞUZ
Ankara 2004

XVII. BASKIYA ÖNSÖZ

Elinizdeki kitabın ilk baskısı 2004 yılında yapılmıştı. Bu el kitabının nasıl ve neden hazırlandığının hikâyesi, o baskının Önsöz’ünde yer almaktadır. Bugüne kadar yapılan baskıların pek çoğu, eklenen veya çıkarılan hususlara sahip olduğu için gözden geçirilen her baskıya önsöz yazdık ve bu önsözleri kitabın serüveninin izlenmesi açısından muhafaza ettik. Ancak, baskı ve önsöz sayısının artması nedeniyle, bu baskıdan başlayarak ilk ve son baskının önsözlerine yer verme kararı aldık.

Kitabın okurla buluşmaya devam ettiği on yedi yıl içinde edindiğimiz deneyimi, okurdan ve meslektaşlardan gelen eleştirileri ve alanda ortaya çıkan yeni gelişmeleri bir araya getirdik ve Covid-19 Küresel Salgını sürecinde gittikçe önem kazanan “uzaktan eğitim” ve “yalnız öğrenme” ihtiyaçlarına da cevap vereceğine inandığımız gözden geçirilmiş 17. baskıyı hazırladık. Bu baskıda kitabın sizler tarafından beğenilen ve olumlu görüş bildirilen ana planına fazla dokunmadık ama içerikte kimi değişiklikler yaptık. Bu baskıda bazı bölümleri yeniden kaleme aldık. Böylece yazarlarımız hem gözden kaçan eksiklikleri ve hataları giderdiler hem de geçen süre zarfında ortaya çıkan yeni bilgi ve belgeleri değerlendirdiler.

Elinizdeki baskıda kitabın bir önceki baskıdaki ana bölüm başlıkları korunmakla birlikte “Kaynaklar”, “Halk Şiirinde Tür ve Şekil” ve “Anonim Halk Edebiyatı” bölümleri; yeni kaynaklar, yaklaşımlar ve ihtiyaçlar dikkate alınarak yeniden yazılmış ve örnek metinlere mümkün olan oran ve sayıda yer verilmiştir. Kitabın el kitabı olma niteliğini bozmamak ve hacmini arttırmamak için her konuda örnek metin veremedik. Buna rağmen kitabın hacminde Grafiker’in hoş görüşüne sığınarak yaklaşık seksen sayfalık bir artıma gitmek zorunda kaldık.

Önceki baskılarda olduğu gibi bu baskıda da yazar ailemize yeni isimler katıldı: “Kaynaklar” bölümünü yazan Evrim Ölçer Özünel ve Dilek Türkyılmaz, “Halk Şiirinde Tür ve Şekil” bölümünü yazan Ali Duymaz ve Halil İbrahim Şahin ve “Anonim Halk Edebiyatı” bölümü yazar ailesine katılan Pınar Fedakâr’a değerli katkıları için teşekkür ederim.

2004’ten -2020-2021 Öğretim Yılına başlamasına istinaden bir anlamda adım attığımız- 2021’e uzanan yaklaşık on yedi yılda on yedi baskı yapan el

kitabımız halk edebiyatına merak duyanların yanı sıra, bu konuyu meslek edinen öğretmenler, üniversite öğretim elemanları ve öğrencilerden büyük bir ilgi gördü ve alanında önemli bir boşluğu doldurdu. Önceki önsözlerimizde de ifade ettiğimiz gibi bu boşluğu gören ve bizi böyle bir kitabı yazmaya teşvik eden Prof. Dr. Mustafa İsen'e, güncellenen ve gözden geçirilen her baskıdaki titiz, özenli ve özverili çalışmaları için yazarlarımıza, kitabın başarılı bir tasarım, nitelikli bir baskı ve etkili bir dağıtımla okura ulaşmasını sağlayan ve telif hakları konusunda azami duyarlılığı gösteren Grafiker Yayınevine teşekkürlerimi yeni baskı vesilesiyle bir kez daha ifade etmek isterim.

M. Öcal OĞUZ
Ankara 2020